

Vapaussodan punainen armeija sodankäynti- välineenä.

Kirj. majuri Y. W. Sourander.

Joukkojen organisaatio.

Venäjän vallankumous maaliskuussa v. 1917 otettiin toivorikkain mielin vastaan Suomessa. Luhistihan se ratkaisevasti Venäjän sotilasmahdin ja antoi Suomen kansalle mitä parhaimman tilaisuuden toteuttaakseen maailmansodan aikana virinnee toivumuksen täydellisestä itsenäistymisestä. Suomen kansa ei kuitenkaan ollut yksimielinen. Se voimakas kiihotus, jota jo vuosia oli johdettu Suomen sosialidemokraattisen puolueen taholta ja johon nyt osallistui maassamme oleskeleva sivistymätön ja sosiaalisista kysymyksistä tietämätön venäläinen sotaväki voitti puolelleen työväestömme äärimmäisyysaineksen. Tyytymättä lakoilla, kiristyksillä ja murhilla saavuttamiinsa »voittoihin» tämä aines jo keväällä v. 1917 ryhtyi organisoimaan aseellista järjestöä vallan anastamiseksi. Sysäyksen tälle antoi 12 p:nä toukok. v. 1917 Helsingissä Kaisaniemen kentällä pidetty kokous.¹ Alussa yritti sosialidemokraattinen puoluejohto pysyä erillään näistä aseellisista puuhista, mutta vähitellen maltilliset siirtyivät syrjään ja äärimmäisyysainekset saivat täyden johdon ammattijärjestössä ja puolueessa käsiinsä. Ratkaisevan askelen otti vihdoin Suomen Ammattijärjestö 20 p:nä lokakuuta v. 1917 antamalla julistuksen, jossa se kehoittaa työväkeä ryhtymään järjestämään kaarteja. Samalla julkaistiin näiden n. k. »järjestyskaartien» ensimmäiset säännöt. Tämän julistuksen perusteella alkaakin punakaartien perustami-

¹ Punakaarti rintamalla, Petrograd 1929, siv. 104.

nen saada uutta vauhtia, ensin suurimmissa kaupungeissa ja tehdasyhdyskunnissa, sittemmin yli koko maan. Marraskuun lakon aikana oli jo m. m. Helsingissä 30 komppaniaa¹ ja joulukuussa on kaartien muodostaminen jo edistynyt niin pitkälle, että niiden edustajat voivat pitää yhteisen edustajakokouksen Tampereella. Tällöin, 16—18 p:nä joulukuuta valitaan järjestölle ylipäälliköksi Ali Aaltonen.² Samalla hyväksytään »järjestyskaartin yleis- ja kurinpitösäännöt», jotka joukkojen organisaation suhteen sisältävät seuraavaa: Työväen järjestyskaartit noudattavat niitä määräyksiä, joita poliittisesti sos.-dem. puoluetoimikunta ja ammattiyhdistysliikkeessä Suomen Ammattijärjestön toimikunta sille antavat. Sotilaallisiin ja sisäisiin järjestysasioihin nähden se oli oleva itsenäinen. Toiselta puolen ei kaarti saanut puuttua poliittisiin asioihin. Kaartin kokoonpanon tuli olla täysin sotilaallinen. Sotilaallisia ja kaartin sisäisiä järjestystehtäviä varten jaettiin maa 12 sotilaspiiriin. Jokaisessa piirissä tuli muodostaa pitäjittäin komppanioita, pataljoonia ja rykmenttejä olosuhteiden mukaan. Kaartin perusmuotona on osasto, johon kuului 6 ruotua s. o. 12 miestä. Kaksi osastoa muodosti plutoonan, neljä plutoonaa komppanian, mihin kuului siis 96 miestä, päällikköineen ja järjestäjinneen 110 miestä.³

Neljä komppaniaa muodosti pataljoonan, neljä pataljoonaa rykmentin, kaksi rykmenttiä prikaatin, kaksi prikaatia divisioonan ja neljä divisioonaa armeijakunnan.

Edelleen kuuluivat säännöt:

»Miehistö kaarteissa toimii kuten päällystökin vapaaehtoisuuden perusteella. Kaarteihin valitsevat a. o. puolue ja ammattiosasto henkilöitä, joiden tiedetään olevan luokkatietoisia, sosialidemokratian menettelytavoista selvilläolevia ja muutenkin luottamusta nauttavia.»

¹ Helsingin työväen punakaartin kokoonpano, siv. 6.

² Ali Aaltonen oli aikaisemmin palvellut luutnanttina Venäjän armeijassa, ottanut osaa venäl.-japan. sotaan, minkä jälkeen toimi sanomalehden toimittajana Suomessa. Häneltä mainitaan juoppoudestaan. Aaltonen toimi ylipäällikkönä 18. 2. 1918 saakka, jolloin määrättiin punaisen armeijan yleisesikunnan päälliköksi.

³ Järjestäjä toimi kompp. päällikön apulaisena komppanian sisäisissä asioissa, varusmestarina ja matkalla myös komppanian muonitusasioiden ylihoitajana.

Näiden sääntöjen perusteella kaarti ryhtyy järjestäytymään. Marraskuun suurlakon aikana oli jo esim. Viipurin punakaartissa lähes 4,000 jäsentä ja Kotkan ja Kymenlaakson ammattiyhdistykset lupasivat sosialidemokraattiselle puoluejohdolle asettavansa sen käytettäväksi 1,000 miestä, jollei lakkoa lopetettaisi.¹

Tammikuun alussa v. 1917 annettiin lähemmät määräykset piirijaosta punakaartien muodostamiseksi. Maa jaettiin, kuten jo mainittu, 12 sotilaspiiriin, nim. Karjalan, Viipurin, Mikkelin, Kuopion, Jyväskylän, Tampereen, Vaasan, Porin, Oulun, Turun, Kotkan ja Uudenmaan piireihin. Sotilaspiirin asioita hoiti piiripäällikkö apunaan 5-miehinen piiriesikunta. Piirit jakaantuivat rykmentin alueisiin ja nämä vuorostaan pataljoonien ja komppanioiden alueisiin.

Osoitukseksi siitä, kuinka tehokkaaksi punakaartien rekrytointi oli jo ennen vapaussodan puhkeamista järjestetty, mainittakoon, että Viipurin sotilaspiirissä, joka käsitti alueen Luumäeltä Sortavalaan ja Lappeenrannasta etelärajalle, oli aikomus koota kokonaista yhdeksän rykmenttiä.

Rykmentin suuruisiin yksikköihin päästiin kuitenkin vain niillä seuduilla, joissa punaisen kaartin harrastuksia yleisemmin kannatettiin, kuten Helsingissä, Turussa, Viipurissa, Tampereella, Kotkassa ja Kymintehtailla. Useimmiten olivat pataljoonat ja komppaniat suurimpia yksikköjä. Mikäli jako rykmentteihin oli olemassa, ei sillä kuitenkaan tullut olemaan juuri mitään käytännöllistä merkitystä, sillä suhde pataljooniin oli kovin höllä. Myöskin pataljoonilla oli liian vähän kiinteyttä. Siten muodostui komppaniasta punaisen armeijan sekä organisatorisesti että taktillisesti tärkein yksikkö. Se toimi enemmän tai vähemmän itsenäisesti riippumatta niistä pataljoonista tai rykmenteistä, joihin se mahdollisesti kuului. Siksi punakaartin säännöt kiinnittivätkin erikoista huomiota komppanian päälliköiden valintaan. Kun komppaniat oli koottu pitäjittäin tai ammattikunnittain² olivat komppaniat yleensä hyvin erivahvuisia vaihdellen n. 70—150 mieheen.

Konekiväärikomppanioita ei punaisessa armeijassa yleensä näy muodostetun. Kun konekiväärimiesten koulutukseen kiinni-

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 106 ja 195.

² Ammattikuntajakoon viittaavat komppaniannimitykset: kirvesmiesten, räätälien, satamatyöläisten, sekatyöläisten, rautatien j. n. e. komppania.

tettiin suurta huomiota ja kun jalkaväkikomppania muutenkin muodosti tärkeimmän yksikön, näyttää todennäköiseltä, että konekivääriosastoja liitettiin pysyväisesti jalkaväkikomppanioihin.

Kun punakaartit 27 p:nä tammikuuta v. 1918 pantiin liiketkannalle, oli punakaartien yhteinen vahvuus n. 30,000 miestä. Näistä oli kuitenkin vain n. 5,000 miestä aseistettuja, jollemme ota lukuun samana päivänä Pietarista matkalla olevaa aselähetystä.¹ Parhaiten organisoituja ja aseistettuja olivat punakaartit suurimmissa Etelä-Suomen kaupungeissa. Niinpä Helsingissä oli silloin valmiina kaksi täydellistä rykmenttiä ja kaksi pataljoonaa. Tampereella, Turussa, Viipurissa ja Kotkassa oli yhteensä 18—20 pataljoonaa. Edellytykset suurempien joukkojen organisoimiseen olivat sitäpaitsi hyvät. Olihan punakaartin jäsenyys kytketty yhteen lukuisan ammattijärjestön kanssa ja aseita saatiin riittävästi ja nopeasti Venäjältä sekä maassa olevilta venäläisiltä joukoilta.² Ammattiyhdistykset toimivat siis jonkinlaisina kutsuntapiireinä. Jolleivät kaikki niiden jäsenet olleet tarpeeksi »luokkatietoisia» liittyäkseen vapaaehtoisesti kaarteihin, niin oli järjestöllä käytettävänä pakkokeinoja, kuten uhkaus, leipäkorttien poisottaminen y. m. saadakseen joukkonsa suurilukuisiksi. Samaa tarkoitusta ajoi punakaartilaisten palkan korottaminen verraten korkealle — 450 mk kuussa.³ Se oli siis jo samaa kuin värväys. Tampereen menetyksen jälkeen oli jo pakko turvautua yleiseen ase- ja työvelvollisuuteen.

Punaisen armeijan vahvuus oli sen omien johtajien laskelmien mukaan 15. 4. n. 75,000 miestä. Kun tähän lisätään vielä Tampereen, Raudun y. m. edellisissä taisteluissa kaatuneiden, vangiksi joutuneiden sekä viimeisillä pakko-otoilla nostettujen miesten lukumäärä, kohosi se todennäköisesti yli 100,000 miehen.⁴

Mitä joukko-osastoja punaiseen armeijaan kuului, on vaikea selvittää, sillä sodan aikana niitä nimetään useimmiten vain rintamaosien mukaan ja sodan jälkeinen punainen kirjallisuus ei esitä selvittävästi joukkojen organisaatiota. Kuitenkin näyttää

¹ Punaisten johtajien oman ilmoituksen mukaan oli vahvuus alussa 20—25,000 miestä, joilla oli vain 1,500 kivääriä (Punakaarti rintamalla, siv. 13).

² Itse Leninin ilmoitetaan jo 13. 1. luvanneen 10,000 kivääriä.

³ Punakaarti rintamalla, siv. 127.

⁴ Ignatius—Soikkeli: Yleiskuva Suomen vapaussodasta, siv. 36.

punaisen armeijan *jalkaväkeen* kuuluneen seuraavia huomattavia joukko-osastoja:¹

Kotkan prikaati; Kotkan ja Kymintehtaitten rykmentit
Helsingin I—V rykmentit

» A-komppania²

Turun I—III rykmentit

Tampereen I—II rykmentit

Viipurin I—IV rykmentit

Hämeen I—II rykmentit

Keravan I rykmentti

Loviisan rykmentti

Uudenmaan I—IV patl.

Loimaan I—II patl.

Pietarin punakaarti (n. 1,000 miestä)

Erillisiä hihtokomppanioita (m. m. Viipurin, Padasjoen, Kymenlaakson).

Naiskomppanioita (m. m. Helsingin, Turun, Viipurin, Lahden, Loviisan, Stockforsin ja Hyvinkään naiskomppaniat).

Kansanvaltuuskunta samoin kuin venäläisten Suomessa majoitettujen joukkojen komentaja eversti Svetšnikov koettivat saada myös venäläisiä joukkoja punakaartien avuksi. Virallisesti tämä ei ollut mahdollista, sillä Venäjä oli Brest-Litovskissa luvannut Saksalle vetää joukkonsa pois Suomesta. Yritettiin muodostaa vapaaehtoisia joukkoja. Niitä saatiin kokoon kuitenkin vain pienenkokoisia osastoja, lukuunottamatta niitä tilapäisiä suurempia joukkoja, jotka ottivat osaa taisteluihin Karjalassa, varsinkin Raudussa.³ Yleensä venäläinen sotaväki oli jo kyllästynyt monivuotiseen palvelukseen ja tahtoi mahdollisimman pian päästä kotiseudulleen. Sen sijaan olivat punaisille suureksi hyödyksi ne upseerit, aliupseerit ja sotamiehet, jotka henkilökohtaisista eduista tai koettaakseen puna-armeijan avulla tukahduttaa Suomen itsenäisyyspyrkimyksiä jäivät palvelemaan punaisen kaartin erikoisajelajeissa.

¹ Poimittu eri lähteistä, varsinkin seuraavista: Aminoff: Kapinaliikkeen alkuvaikeudet, sen kehitys ja leviäminen tammikuun 31 päivään 1918, Helsinki 1918. Helsingin työväen punaisen kaartin kokoonpano, Helsinki 1918.

² Surullisen kuuluisa huligaanijoukko.

³ M. m. Karjalan rintamalla oli punaisten ilmoituksen mukaan 15. 3. venäläisiä joukkoja 2,000 miestä (Punakaarti rintamalla, siv. 206).

Ratswäkeä lienee kaartiin kuulunut vain pari eskadroonaa, Helsingin ja Turun ratsukomppaniat. Niillä ei kuitenkaan ollut sanottavaa merkitystä.

Tykistöä oli punaisessa armeijassa hyvin lukuisasti. Huhtikuun alussa oli käytännössä huomattavasti yli roo tykkiä.¹ Tykistö oli venäläisten organisoima ja johtama. Esiintyytä muutamia täysin venäläisiäkin pattereita.²

Panssarijunia oli kymmenkunta, suurin osa niistä venäläisiä, täysin varustettuja, osa tilapäisiä, Suomessa rakennettuja. Niistä oli punaisilla suurta hyötyä sotatoimien yhteydessä. Jokunen panssariauto näkyy myös olleen (Tampereella, Helsingissä ja Viipurissa).

Ilmavoimia oli muutamia venäläisten ohjaamia koneita. Niitä käytettiin etupäässä tiedusteluun ja kiihotukseen.

Vaiikkakin punaisen armeijan organisaatiolla oli olemassa suuret edellytykset, kuten ylempänä on mainittu, jäi se kuitenkin lapsen kenkiin. Syystä arvostelevatkin punaiset itse perästäpäin: »Perusyksiköksi jäi komppania, jotka hyvin harvoin yhdistettiin pataljooniksi. Voitti rintamaperiaate: paikkakunnilla järjestyneet komppaniat lähetettiin kiireimmän kautta rintamalle, jonne ne sitten jäivätkin. Vain muutamat komppaniat, kuten Pietarin 1. ja 2. komppania ja Viipurin suksikomppania sekä eräät toiset komppaniat olivat iskujoukon luontoisia, joita siirrettiin alueelta toiselle. Muuta manööveritoimintaa ei juuri ollutkaan. Joukko-osastot tulivat rintamalle ja jäivät sinne suorittamaan vartiopalvelusta», ja arvostelija jatkaa: »Punakaartien järjestäminen, aseiden hankinta, joukkojen harjoittaminen y. m. s. jäivät ilman puolueen tarmokasta tukea miltei kokonaan joukkojen oman alotteen varaan.»³ Näin Karjalan rintamalla, josta ylläoleva arvostelu on, ja samanlaista voimme sen sanota olleen muuallakin. Tällaisissa olosuhteissa ja kun suurempia yksikköjä kuin komppanioita ei käytännöllisesti katsoen ollut, kävi joukkojen irroittaminen rintamalta ja niiden siirto muualle, sanalla sanoen joukkojen keski-

¹ Douglas: *Kriget i Finland*, siv. 150. Huomioonottaen, että valkoisten myöhemmin sotasaaliina saamien tykkien luku nousi useihin satoihin, tuntuu määrä liian pieneltä, joskin miehistön puutteessa ei kaikkia kenttätykkeitä voitu miehittää.

² Suomen vapaussota vuonna 1918, III/146.

³ Punakaarti rintamalla, siv. 197 ja 199.

tys ratkaisupaikkaan, mahdottomaksi. Sellaista ei punaisella puolella tapahtunutkaan. Nekin joukot, joita punaiset keskittivät helmikuun ja maaliskuun hyökkäyksissään ratkaisupaikkaan, läntiselle (usein mainittu myös pohjoiseksi) rintamalleen, eivät olleet irroitettuja, vaan uusia joukkoja. Kuvaava on tässä suhteessa eversti Svetšnikovin yritys koota Riihimäelle »strateginen reservi». Kaikista ponnistuksista huolimatta reservi jäi 250 miehen vahvuiseksi.

Punaisen armeijan järjestelyä oli omiaan vaikeuttamaan puute sotilassivistyksen saaneista päälliköistä, poliittinen hajaannus sosialidemokraattisessa puolueessa sekä punaiselle armeijalle ominainen halu perustaa suuri määrä kaikenkaltaisia, useinkin rasakaasti ja löyhissä komentosuhteissa toimivia esikuntia. Tästä seuraavassa.

Johdon organisaatio.

Punaisen armeijan ylin johto oli alusta loppuun lukuisten vaihtelujen alainen. Jättämällä pois vähemmän oleelliset muutokset voimme ylijohdon järjestelyssä erottaa kaksi vaihetta, ensimmäinen vaihe ennen 18. 2., jolloin mitään yhtenäisyyttä ei johdossa saavutettu, ja toinen 18. 2. alkaen, jolle oli ominaista, että ylin johto oli ainakin muodollisesti keskitetty, joskaan sen vaikutus ei päässyt tarpeellisessa määrin esille.

Puuttumatta yksityiskohtiin huomaamme ensimmäisen vaiheen aikana sodan ylintä johtoa hallitsevan kolme toisistaan verrattain riippumatonta elintä, nim. punaisen kaartin ylipäällikkö Ali Aaltonen neuvonantajanaan 5-miehininen yleisesikunta, Helsingissä, Viipurissa muodostettu n. s. pääesikunta ja venäläisten Länsi-Suomessa olevien joukkojen päällikkö, eversti Svetšnikov Tampereella. Jonkunlaisena välittäjänä Venäjän hallitukseen oli Helsingissä n. k. aluekomitea.

Helsingin yleisesikunta työskenteli punaisen kaartin järjestelyasioissa. Ylipäällikön toiminta kohdistui ensi aluksi Etelä-Suomen puhdistamiseen valkokaartilaisista, joukkojen lähettämiseen Svetšnikoville sekä Kouvolan ja Lahden seutujen punakaartilaisten johtamiseen.

Pääesikuntaa Viipurissa johtivat venäläiset yleisesikuntaupseerit. Se oli läheisessä yhteistoiminnassa Pietarin vallanpitäjien kanssa. Sen lähimpänä päämääränä oli Vuoksen linjan saavuttaminen.

Eversti Svetšnikov taas, joka oman toimensa ohella hoiti Tampereen seuduille kokoontuneiden suomalaisten punaisten kaartin päällikkyyttä, pyrki aikaansaamaan iskun valkoisten vapausliikkeen sydämeen, Etelä-Pohjanmaalle, venäläisten joukkojen vastahakoisuuden takia tässä kuitenkaan onnistumatta.

Tämä johdon keskityksen ja, mitä yleisesikuntaan tulee, myös sotilassivestyksen omaavan ylimmän päällystön puute tuli vaikuttamaan sangen haitallisesti, ei ainoastaan ensimmäisiin sotatoimiin, vaan myös sodan jatkuvaan kulkuun. Syystä, joskin jonkun verran hioitellen, moittiikin punaisen kaartin Tampereen piiriesikunnan päällikkö K. M. Evä ylijohdon vaikutusta sodan alussa tällä tärkeimmällä rintamaosalla mainitessaan: »Eikä punakaartin ylipäällystö ylimalkaan antanut minkäänlaisia taisteluohjeita aina siihen päivään asti, jolloin eversti Svetschnikov Helsinkiin siirryttyään alkoi ottaa osaa taistelutoimien johtoon. Vasta silloin saattoi Tampereellakin havaita, että Kaartin ylin johto pyrki todella ottamaan käsiinsä taistelun ohjaamisen, siihen asti tiedettiin vain se, että ylin johto oli ja että se sijaitsi Helsingissä. Mitä se teki, sitä ei tiedetty.»¹

Helmikuun 18 p:nä — samana päivänä, jolloin Brest-Litovskin rauhanneuvottelut Venäjän ja Saksan välillä katkesivat, mikä seikka aiheutti myös venäläisten Suomessa olevien vakinaisten joukkojen poisvetämisen, joka suoritettiin loppuun maaliskuun ensimmäisen viikon kuluessa — julkaisi punaisen armeijan uusi ylipäällikkö Eero Haapalainen, Suomen sekatyöväenliiton asiamies, jolla ei ollut sotilaallisia tietoja, päiväkäskyn, jolla punaisen armeijan ylin johto järjestettiin. Rintama jaettiin kolmeen lohkoon:

- 1) itäiseen, käsittäen alueen Laatokasta Saimaaseen, päällikkönä toveri Backman, apulaisena tov. Vladimirov, esikunta Viipurissa,
- 2) keskiseen, käsittäen alueen Saimaasta Päijänteeseen, päällikkönä tov. Hasu, apulaisena tov. Roine, esikunta Kouvolassa ja
- 3) läntiseen, käsittäen alueen Päijänteestä Pohjanlahteen, päällikkönä tov. Hugo Salmela, apulaisena ev. luutn. Bulatsel, esikunta Tampereella.

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 40.

Samalla eversti Svetšnikov määrättiin Eero Haapalaisen apulaiseksi ja Suomeen jääneiden venäläisten vapaaehtoisten päälliköksi.

Ensi silmäyksellä näyttää punakaartin ylin johto näillä nimi-tyksillä saaneen hyvän ratkaisun: yksi ylin johtoporras, jossa sotilaallista kykyä edustaa venäl. yleisesikuntaupseeri ev. Svetšnikov ja kolme suoraan sen alaista johtoporrasta, joista tärkeimmissä päällikön apulaisena on venäläinen upseeri. Jos tämä selväpiirteinen järjestely olisi sellaisenaan viety läpi, olisi punaisen armeijan sodankäynti muodostunut tarmokkaammaksi kuin mitä se nyt tuli olemaan. Mutta nyt luotiin tai sallittiin luotavan suuri määrä erilaisia esikuntia, mitkä olivat omansa vielä lisäämään jo aikaisemmin johdossa vallinnutta hankausta. Tämän lisäksi yleisesikunta, jonka päällikkö vielä usein vaihtui, sekaantui alempien johtoportaitten tehtäviin ja menetti arvovaltansa alaistensa esikuntien, varsinkin Viipurin esikunnan, silmissä. Viimemksiainittu otti vastaan käskyjä vain suoraan Pietarista. Tämän vuoksi punaisten operaatiot Karjalan kannaksella eivät milloinkaan olleet sopusoinnussa punaisten muiden sotatoimien kanssa.

Erinäisten valitusten johdosta pyysi Eero Haapalainen jo maaliskuun puolivälissä eroa toimestaan ja 20. 3. ratkaistiin sodan ylin johto siten, että yhden ylipäällikön tilalle tuli 3-miehinen kollegio, johon kuuluivat entisen ylipäällikön sijainen A. Taimi, rykmentin komentaja Eino Rahja ja kansanvaltuutettu E. Eloranta.

Viimeistä astetta punaisen armeijan ylijohdon kehityksessä edustaa kansanvaltuuskunnan puheenjohtajan Kullervo Mannerin valitseminen diktaattoriksi ja ylipäälliköksi 10 p:nä huhtikuuta.

Lukuisista esikunnista mainittakoon tässä vain piiriesikunnat, jotka huolehtivat punakaartin miehistötäydennyksestä ja tarpeista sekä rintamaesikunnat, jotka toimivat pienempien rintamalohkojen sotatoimien johtajina. Viimeksimainitut näyttävät joskus olleen joukkojen valitsemat ja suorittaneen parhaiten tehtävänsä.¹

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 167.

Päällystö.

Päällystökysymys oli ehkä vaikeimmin ratkaistavissa oleva seikka. Siitä huolimatta ja ehkäpä juuri sen johdosta, että ylin johto yliarvioi sodan alussa punaisen armeijan voiman, ei kysymykselle annettu sille kuuluvaa merkitystä. Päällystökoulun perustamista oli tosin ehdotettu, mutta se jäi toteuttamatta.

Sotilaskoulutuksen saaneita päälliköitä oli punaisella armeijalla vain pienehkö määrä entisiä suomalaisia aliupseereita ja Venäjän armeijasta värvättyjä upseereita, aliupseereita jopa sotamiehiäkin. Venäläisiä käytettiin esikunnissa, kouluttajina, joukkojen päällikköinä ja etenkin tykistö- ja konekiväärimiehinä. Luottamus venäläisiin johtajiin samoin kuin venäläisiin vapaaehtoisiin joukkoihinkin ei näytä olleen kovin suuri. Siihen vaikuttivat todennäköisesti kansalliset vastakohdat ja upseereihin nähden myös poliittisen luottamuksen puute. Venäläisiä moititaan lisäksi pelkuruudesta.

Suurin osa punaisen armeijan päällystön paikoista oli siten täytettävä miehillä, jotka eivät olleet saaneet minkäänlaista päällystökoulutusta, ehkä korkeintaan aivan alkeellisen sotilaskasvatuksen. Tavallisesti päälliköt olivat ammattiyhdistysten luottamusmiehiä tai johtoasemaan pyrkiviä vallantavoittelijoita, joiden käsiin päällikön toimet väkisinkin luisuivat. Jo ennen mainituissa »Järjestyskaartin yleis- ja kurssin säännöissä» oli tosin määrätty kuka nimittää minkinasteisen päällikön toimeensa, mutta käytännössä tapahtui useinkin, että miehistö tässä demokraattisessa armeijassa erotti toimestaan päällikkönsä ja nimitti uuden tilalle.¹ Oliko sitä menestystä sotatoimille, sitä lienee vaikea arvostella, sillä olihan päällystö niinkuin miehistökin sotilaskoulutukseltaan jotenkin samalla tasolla. Joka tapauksessa tällainen mielivalta oli omiaan höllentämään kuria ja näissä olosuhteissa olisi erikoisen päällystön kouluttaminen voinut osoittautua tarpeettomaksi.

Kun otamme huomioon vielä tämän päällystön alhaisen sivistystason, emme voi tulla muuhun tulokseen, kuin että suurin osa punaisen armeijan päällystöstä, jopa ylimpiin päällikköihin saakka, ei ollut läheskään tehtäviensä tasalla. Tämän toteamiseksi tarvinnee tuskin muuta kuin silmäillä punaisten antamia sotatoimi-

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 197.

käskyjä.¹ Asian valaisemiseksi esitän tässä lisäksi muutamia poimintoja silloisten punaisten päälliköiden omista arvosteluista:² »Reservejä ei ollut, ketjussa lähdettiin, kahlattiin lumessa monet kilometrit vailla etu- ja sivusuojelusta, tiedustelua y. m. Yhteyttä sivulla oleviin omiin joukkoihin ei myöskään valvottu.» »Vahdinmuuttoa emme osanneet järjestää. Miehemme olivat ketjussa yötä päivää asemilla, jossa se vielä kirjanpidon puutteellisuuden vuoksi oli vaarassa joutua unohduksiin, jäädä ilman ruokaa j. n. e., kun ruuan viejät eivät tienneet kaikkien joukkojen sijoittelua. Aina siitä ei tiennyt päällikkökään. Sillä useissa tapauksissa komppanian päälliköt kävivät komppanioineen sotaa aivan itsenäisesti.» »Varsinaista lepovartiointia ei ollut. Usein suojasi joukon vain kiväärivartio, joka oli asetettu aivan majapaikan edustalle.» »Emme miehittäneet ja varustautuneet aseisiin, jotka saimme viholliselta, vaan ammunnan lakattua palasimme usein sinne, mistä olimme lähteneetkin (Vesilahdella).» »Kun näimme vihollisen poistuvan ja pakenevan asemiltaan, emme lähteneet takaa-ajamaan, vaan katsoimme vaan jälkeen ja nauroimme.» »Yhteys naapureihin oli riittämätön — rintamaan jäi aukkoja, joita valkoiset käyttivät hyväkseen.» »Reservejä ei ollut — kaikki voimat pantiin heti etulinjaan.» »Suurin virhe tapahtui puolustusasemien valinnassa ja miehistön sijoituksessa, joka onkin oikeastaan pääsyy tappioon (Lusin taistelu).» »Huonon sodankäynnin vuoksi ehdottivat kompp.päälliköt, että valittaisiin rintaman komentaja, jota kaikkien on toteltava ja joka saa itse valita itselleen pari apulaista.»

Näin suomalaisten johtamissa joukoissa. Etteivät venäläiset yleensä olleet näitä parempia, osoittaa ehkä selvimmin Raudun venäläisten ja suomalaisten punaisten joutuminen täydelliseen saarostukseen vähempilukuisten valkoisten taholta. Toiselta puolen on huomattava, että kaartilaiset, jotka usein ja aivan aiheetta vainusivat petosta omissa suomalaisissakin päälliköissään, eivät ollenkaan luottaneet venäläiseen upseeriin. Niinpä valittivat

¹ Kirjallisia käskyjä annettiin yleensä harvoin, sitä enemmän suullisia käskyjä puhelimitse. Tämä seikka oli omiaan paljastamaan punaisten aikomukset. Sitä käyttivätkin valkoiset suuressa määrin hyväkseen, järjestäen punaisten puolella salaisen kuuntelun. Saadut tiedot, jotka useinkin pitivät paikkansa, koottiin Helsingissä ja sähkötettiin valkoisten päämajaan, ensin kotimaista lennätinlinjaa käyttäen ja, tämän tultua keksityksi, Riian ja Tukholman välityksellä.

² Punakaarti rintamalla, siv. 83; 92, 93, 94, 96, 138.

Muroleen rintamalla olleet kaartilaiset kuinka venäläinen päällikkö (Stolbov) muka tahtoi antaa valkoisten valloittaa asemat, koska hän kielsi miehistöä ampumasta lähestyviä valkoisia, vaikka nämä jo olivat ampumamatkan päässä. Tosiasia on kuitenkin, että venäläinen upseeri oli menetellyt oikein, kun hän luottaen vahvasti varustettuihin aseisiin sekä miehistön ja aseiden ylivoimaisuuteen valkoisiin nähden oli kieltänyt avaamasta tulta liian pitkältä matkalta.

Joskin punakaartin päälliköiltä puuttui yleensä niitä ominaisuuksia, jotka ovat välttämättömiä päällikön auktoriteetin saamiseksi ja ylläpitämiseksi, pahensivat he tätä vielä itse. Miehistölle syötetään mitä eriskummallisimpia juttuja punaisen armeijan suurista voitoista ja omat vastoinkäymiset salataan tarkoin.¹ Kun totuus kuitenkin tuli ilmi ja miehistö tunsu itsensä petetyksi, oli se omiaan johtamaan luottamuksen puutteeseen päällikköjä kohtaan. Valitetaanpa sitäkin, että päälliköt, tuntien oman kykenemättömyytensä, poistuivat ratkaisevalla hetkellä antaen johdon sijaiselleen.² Samaa vastuuntunnon puutetta osoittaa myös itse kansanvaltuuskunnan ja ylimpien sotilasjohtajien pako maasta viimeisten taistelujen yhteydessä.

Vaikkakin punaisen armeijan päällystöltä puuttui sekä koulutusta että niitä, etupäässä moraalisia, ominaisuuksia, jotka ovat välttämättömiä joukkojen johtajille, on toiselta puolen huomattava, kuinka vaikea on johtaa tuollaisia kouluttamattomia vallankumouksellisia joukkoja, joiden massa loppujen lopuksi tuskin oli täysin selvillä siitä päämäärästä, jonka edestä sen oli verensä uhrattava.

Miehistöaines, sen koulutus ja kuri.

Punaisen armeijan miehistöaineuksen muodostivat kapinan syttymishetkellä punaiseen kaartiin kuulunut työväen äärimmäisyysaines, joka oli etupäässä tehdastyöväestöä, sekä sittemmin,

¹ Niinpä eräässä raportissa (Sota-arkistossa) Yleisesikunnalle joku rintama-päällikkö valittaa uuden miehistön rintamalle tultuaan tunteneen itsensä petetyksi kun tilanne rintamalla ei olekaan sellainen kuin lähtiessä oli kerrottu ja kun sille ei voitu antaa niitä etuja, joita oli luvattu. Samainen päällikkö vaatii, että miehistölle on puhuttava asiat suoriksi.

² Punakaarti rintamalla, siv. 45.

punakaartin liukekannallepanon jälkeen, suurin osa Suomen ammattiyhdistyksen punaiseen Suomeen jääneistä jäsenistä. Sen lisäksi punaiseen armeijaan kuului, venäläisiä vapaaehtoisia lukuunottamatta, joko enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti torppareita ja renkejä sekä sodan lopussa pakko-otolla otettua punakaartin harrastuksille vähemmän altista väkeä.

Henkisesti punainen armeija oli siis kauttaaltaan alhaisella sivistystasolla, mikä seikka luonnollisesti oli haittana koulutukselle, jonka muutenkin tuli tapahtua poikkeuksellisen lyhyessä ajassa. Mitä ruumiilliseen kuntoon ja kestävyYTEEN tulee, voitaneen se siinä suhteessa suurin piirtein rinnastaa valkoisen armeijan miehistöaineksen kanssa. Rohkeutta ja urhoollisuutta ei punaisilta myöskään puuttunut. Niinpä esim. Tampereen puolustus ansaitsee mitä suurinta tunnustusta. Punaiset taistelivat siinä viimeiseen mahdollisuuteen saakka, vaikka usko valkoisten saarrostusrenkaan puhkaisemisesta oli jo yleensä menetetty. Vähän aikaisemmin oli Kurussa punaisten päällikkö antanut joukoilleen perääntymiskäskyn. Miehistö ei kuitenkaan — ainakaan oman ilmoituksensa mukaan myöhemmässä kuulustelussa — tahtonut perääntyä, vaan etsi päällikköjään, joita ei kuitenkaan enää tavattu. Seurauksena oli perääntyminen, joka ei näissä olosuhteissa voinut olla järjestetty. — Ehkä parhaiten kuvaa punaisten urhoollisuutta, joka erikoisesti puhkesi esille silloin, kun nämä olivat äärimmäisessä hädässä, saksal. Itämeren divisioonan komentaja kenraalimaj. von der Goltz mainitessaan punaisen länsiarmeijan läpimurtoyrityksestä saksalaisia joukkoja vastaan Lahden länsipuolella: »Näin tuimasti tuskin lienevät ranskalaisetkaan hyökänneet kuin nämä raakalaisuuden uuden evankeliumin kiihkömieliset kannattajat.»¹

Vaikkakin punaisen armeijan miehistöaines on fyysillisessä suhteessa rinnastettava valkoiseen armeijaan, ei läheskään samaa voi sanoa henkisessä eikä varsinkaan moraalisessa suhteessa. Tosin punakaartilaisissakin oli suuri osa sellaisia, joita aseisiin tarttuessaan elähdytti heidän maailmankatsomuksensa mukainen ihanteellisuus, mutta tämä ei asian laatuun nähden voinut olla niin

¹ von der Goltz: Toimintani Suomessa ja Baltian-maissa, siv. 103. Tässä yhteydessä mainittakoon, että k. o. hyökkäyksessä punaisten naiskomppaniatkin, joilla ei muutoin näytä olleen erikoista merkitystä, kunnostautuivat hyökäten etumaisissa linjoissa.

konkreettista kuin mitä se oli valkoisessa armeijassa, missä ihan-teellisuus pohjautui voimakkaaseen kansallistuntoon ja isänmaanrakkauteen. Lisäksi pääsi, kuten aikaisemmin on mainittu, ammattijärjestöjen kasvattama huonoin aines johtaja-asemiin punaisessa armeijassa. Päälystön heikko moraalinen taso ei voinut olla vaikuttamatta koko armeijan moraaliseen kuntoon, kun taas valkoisessa armeijassa luottamus päälystöön, varsinkin jääkä-reihin, oli melkein rajaton.

Mitä tulee punaisten kaartien koulutukseen ennen vapaussotaa, niin supistui se verrattain pieneen. Tosin marraskuun suurlakon aikana ja sen jälkeen, punakaartien perustaminen sai suuremman vauhdin, ja silloin jo eräät suurimpien kaupunkien punakaartit saivat kivääreitä venäläisiltä, mutta suomalaisen koulutetun päälystön sekä ohjesääntöjen puute aiheutti, että koulutus supistui vain alkeellisiin muodollisiin harjoituksiin.¹ Kouluttajina toimivat etupäässä venäläiset, jotka etenkin vapaussodan alussa olivat punaisen armeijan koulutukselle arvaamattomaksi hyödyksi. Ilman niitä olisi konekivääriosastojen ja varsinkin tykistön muodostaminen tuskin ollut mahdollista.

Jalkaväen koulutusta helpottamaan, joka sodan aikana yhä enemmän jäi suomalaisten päälliköiden tehtäväksi, julkaisi Ali Aaltonen sodan aikana eräitä ohjesääntöjen luontoisia kirjasia jalkaväen koulutuksesta ja taistelusta.

Sodan kuluessa toimeenpantiin lyhyitä kursseja miehistön kouluttamiseksi. Niinpä 19. 2. näyttävät Viipurissa alkaneen kurssit konekiv.- ja tykkiväelle.² Tärkeimmiksi muodostuivat Helsingissä maaliskuussa perustetut koulut, nim.

¹ Niinpä eräs punaisten johtomiehistä Tampereella (Evä: Punakaarti rintamalla, siv. 43—44) mainitsee, että suurlakon edellä, jolloin kivääreitä oli saatu venäläisiltä, paikkakunnan punakaarteissa harjoitettiin tähtäystä, kiväärin purkamista ja puhdistusta Tampereen työväentalolla. Konekiväärin käyttöä harjoitettiin vasta sodan puhjettua. Sitä opetti eräs venäläinen sotilas. Vasta helmikuun puolivälissä saatiin tykistöopetus alkuun.» Sitä opetti eräs venäläinen upseeri. Taistelukoulutus sai alkunsa vasta maaliskuun alussa, jolloin saatiin pari venäläistä, auttavasti suomenkieltä taitavaa aliupseeria opettajiksi. Kaartilaisia ei saatu asettumaan kasarmille asumaan, mikä vaikeutti opetusta. Siksi oli kaartilaisia vaikea saada liikkeelle, niin harjoituksiin kuin rintamalle. Usein saivat kaartilaiset ensi kerran kiväärin käteensä silloin, kun lähtivät rintamalle.

² Sota-arkisto.

1) *Kuularuiskukomppanian koulu*, johtajana eräs Suomalainen ja apuna järjestyskomitea, johon kuului 4 upseeria. Kouluun kuului 2 komppaniaa, toinen Maxim-kk. varten, joita oli 12 kpl. ja toinen Colt-kk. varten, joita oli sama määrä, sekä pomminheittäjäkomennuskunta à 4 heittäjää. Kurssi, joka oli 14-päiväinen, valmisti komppanioita rintamalle.

2) *Tykkiväkikoulu*, käsittäen 1 patterin pikatykkejä (4 tykkiä), 1 patterin japanil. vuoritykkejä (4 tykkiä), 1 meritykkiosaston (4 tykkiä), 1 linnoitustykkiosaston (4 tykkiä) sekä tykkivaraston.

3) *Jalkaväkikoulu*, käsittäen yhden pataljoonan à 4 kompp., jalkaväkitiedusteluosaston, pomminheittäjäosaston ja yhteysosaston.

4) *Ratsuväkikoulu*, johon kuului 1 eskadroona (120 hevosta).

5) *Insinöörijoukkojen koulu*, johon kuului sapööri-, lennätin- ja valonheittäjäosastot sekä

6) *Lento-osaston koulu*, johon kuului 4 lentokonetta.¹

Harjoitukset rintamalla näyttävät yleensä supistuneen vielä vähempään kuin valkoisella puolella ja kohdistuivat enemmänkin mielialan kohottamiseen kuin varsinaiseen koulutukseen.

Kuri punaisessa armeijassa oli vähän tunnettu ja tunnustettu käsite. Se onkin luonnollista, kun ottaa huomioon punaisen armeijan vallankumouksellisen luonteen sekä ylimmän johdon ja päällystön kykenemättömyyden johtaa joukkojaan ja pitää niistä huolta. Sitä paitsi lienee myönnettävä ruotsalaisen kenraali Linderin olevan oikeassa mainitessaan, että suomalaisissa ei »taipumus kuriin liene juuri silmiinpistävin ominaisuus».

Kurin puute tulee selvimmin esille lukuisissa rintamalta ja ketjusta poistumisissa sekä kieltäytymisissä lähtemästä rintamalle. Kokonaisia komppanioita poistuu tämän tästä rintamilta, lähtien mikä omavaltaiselle lomalle, mikä tekosyillä »kotiseutuaan puolustamaan».² Pahimpana rangaistuksena tästä oli aseistariisuminen

¹ Suomen vapaussota vuonna 1918, III/215.

² Kaukovalta: Tampereen seudun kapinahistoria, siv. 159, 215—216; Punakaarti rintamalla, siv. 93, 139, 160. Mainitsen tässä muutamia lukuisista kurittomuuden ilmauksista: Punaiset hyökkäävät 9. 3. Kurussa. Paikallinen johtaja kuitenkin pelkää valkoisten murtavan hänen rintamansa ja pyytää puhelimitse apuvoimia Tampereelta. Täkäläinen »ylipääällikkö» vastaa: »Parhaimmalla tahdollammekaan emme voi lähettää. Kun annetaan joukoille määräys lähteä rintamalle, niin kieltäytyvät he siitä jyrkästi ja tekevät mitä itse tahtovat. Juuri annettiin määräys riisua

ja jäsenkortin poisottaminen. Tällaiset kurinpidolliset olosuhteet tekivät yleensä mahdolltomaksi järkipäisen sodankäynnin.

Aseistus.

Minkä verran punakaartilla oli aseita vapaussodan syttymishetkellä ei liene täysin selvitetävissä. Omien ilmoitusten mukaan oli alussa vain 1,500 kivääriä, »mutta jo muutaman viikon kuluttua oli aseita riittävästi».¹ Todellisuudessa kiväärien lukumäärä kohosi yli 5,000 ja jo 27. 1. — siis samana päivänä, jolloin punakaartit asetettiin liikekannalle — oli Pietarista matkalla asejuna, joka sisälsi 15,000 kivääriä, yli 2 milj. patruunaa, 30 konekivääriä, 10 kpl. 3" tykkiä, joille 6 vaununlastia ammuksia sekä 2 panssariautoa.² Osoituksena siitä, kuinka pian liikekannallepantu punainen armeija saatiin venäläisten avustuksella aseistetuksi, mainittakoon, että esim. Lahden ja Kouvolan seuduilla olevat joukot voivat jo 6. 2. ilmoittaa aseistusvahvuudekseen 6,804 kiv., 14 kk., 5 tykkiä, 2,000 šrapnellia, 3,000 käsikranaattia ja 400,470 kpl: kiv. ja kk.patruunia.³

Aseita ja ampumatarpeita sai punainen armeija lakkaamatta milloin Venäjältä, milloin venäläisiltä joukoilta Suomessa, joten niistä ei koko sodan aikana tullut puutetta. Niinpä huhtikuun alussa oli kaikkiaan käytössä yli 400 kk. ja huomattavasti yli 100 tykkiä.⁴ Punaiselta armeijalta vallatun sotasaaliin joukossa oli m. m. lähes 900 konekiv. ja n. 500 tykkiä, joista viimeksi mainituista suurin osa ei kuitenkaan ollut käytössä.

yksi komppania aseista ja ottaa jäsenkirjat pois, kun eivät suostuneet lähtemään rintamalle. Joka rintaman kolkalle huudetaan lisää apuvoimia, mutta mistä niitä ottaa.» Kun apuvoimia ei luvattu, uhkasi paikallinen päällikkö yksinkertaisesti poistua joukkoineen rintamalta ja perääntyikin aiheettomasti Vaskivedelle. — Lusin taistelun jälkeen ja odotettaessa valkoisten hyökkäystä esitti jokainen Lahdessa sijaitsevista komppanioista vaatimuksen päästä lomalle. Yhden komppanian omavaltaisen lomallelähdon saivat konekiv.miehet estetyksi vain uhkaamalla avata kk.tulen jo matkalla olevaa komppaniaa vastaan. — Pullilasta ilmoitetaan 6. 4.: »Lomalle on lähtenyt 270 miestä, osa niistä omavaltaisesti, osa vanhoilla piiriesikunnan luvilla.» (Sota-arkisto).

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 13.

² Punakaarti rintamalla, siv. 230.

³ Suomen vapaussota vuonna 1918. II/547.

⁴ Douglas, Kriget i Finland, siv. 150.

Kiväärit olivat, kuten valkoisessakin armeijassa, kahta mallia, venäläisiä 3" ja japanilaisia. Tykit vaihtelivat kalibereiltaan 37 m/m pikatykeistä aina 6" piiritykkeihin. Suurin osa oli 3-tuumaisia venäläisiä kenttätykkejä.

Mitä ampumatasoon tulee, oli se jalkaväen suhteen alhaisempi kuin valkoisessa armeijassa. Tykistön ampumatarkkuus vaihteli suuresti riippuen päällystöstä ja tykkimiehistöstä.

Yleensä punainen armeija oli erittäin hyvin aseistettu ja oli siinä suhteessa valkoiseen armeijaan nähden koko sodan aikana ylivoimainen.

Vaatetus ja varustus.

Yhtenäistä sotilaspukua ei punakaartilla koko sodan aikana ollut, vaan joukot taistelivat omilla siviilipukimissaan, mikä ei ollenkaan vastannut talvisodan vaatimuksia. Kun punakaartin vaatetusta ei osattu järjestää tyydyttävästi, vaikkakin siihen olisi ollut mahdollisuuksia, syntyi pian puute, varsinkin jalkineista. Seurauksena oli, että siellä täällä syntyi n. k. saapaskapinoita. Miehet kieltäytyivät taistelemasta huonoissa vaatteissaan.

Huolto.

Huollon edellytyksien suhteen oli punainen armeija paremmassa asemassa kuin valkoinen armeija. Olihan punaisten hallussa vaurain ja tiheimmin asuttu osa Suomea. Siitä huolimatta ei elintarvehuolto toiminut tyydyttävästi. Pahaa haittaa siitä ei kuitenkaan näytä seuranneen, sillä joukot käyttivät häikäilemättä hyväkseen paikallisia resursseja. Ampumatarvetäydennys toimi tyydyttävästi huolimatta huonon tulikurin aiheuttamasta liikakulutuksesta.

Sairashuollon yläpänä organoina oli yleisesikunnan ambulanssi-osasto. Sen alaisina toimivat ensiapuosastot, joilla oli rintamalla liikkuvia osastoja.¹ Ammattihenkilökunnan puutteessa sairashuolto ei ollut tehtäviensä tasalla, joskin Suomen Punainen Risti siinä avusti.

Miehistölle maksettiin palkkaa 15 markkaa päivässä, jonka lisäksi perhe sai avustusta. Näin suuren palkan saaminen oli omiaan lisäämään lomalle pyrkijäin lukumäärää.²

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 29.

² Punakaarti rintamalla, siv. 197.

Huollon samoin kuin vaatetuksenkin epätydyttävä järjestely, mikä osittain johtui siitä, että yhden rintamaesikunnan välittömässä johdossa saattoi olla useita kymmeniä komppanioita, joten joku näistä sattui helposti »unohtumaan», aiheutti joukoissa helposti ymmärrettävää katkeruutta, jopa kurittomuuttakin ja oli siten osaltaan vaikuttamassa taisteluarvon alenemiseen.

Punaisen armeijan taistelukunto.

Olemme aikaisemmin huomanneet, kuinka punakaartien liikekannallepano tapahtui ajankohtana, jolloin niiden miesmäärä oli jo verrattain suuri ja toiveet lukumäärän nopeasta lisääntymisestä olivat hyvät. Aseita oli myös tulossa ja, mikä oli tärkeintä, Venäjän vallankumouksellinen hallitus lupasi avustaa punakapinaa sotajoukoillaan. Suomessa oleva 42. venäläinen armeijakunta julistikin heti olevansa sotatilassa valkokaartien kanssa. Edellytykset punaiselle sodankäynnille ja sodan nopeaksi ratkaisemiseksi näyttivät siis olevan hyvät. Näillä edellytyksillä olisi odottanut, että yhdistyneet, valkoisiin nähden suuresti ylivoimaiset punakaartilais-venäläiset joukot olisivat heti sodan alussa pyrkinneet sellaiseen iskuun valkoisen vapausliikkeen sydämeen, Etelä-Pohjanmaalle, että se olisi tehnyt tyhjäksi varsinaisen valkoisen armeijan huomisen.

Näin ei kuitenkaan tapahtunut, ja se johtui etupäässä seuraavista seikoista: Punakaarteilla ei ollut alussa yhtenäistä johtoa eikä yhteistoimintaa Suomessa majailevan 42. venäl. armeijakunnan kanssa. Kaartien ylipäällikkö Ali Aaltonen ja yleisesikunta panivat liian suuren painon Etelä-Suomessa olevien melkein aseistamattomien suojeluskuntien tuhoamiseen, käyttäen tähän tehtävään joukkojensa parhaimman osan — n. 3,500 miestä. Nämä joukot joutuivat siten olemaan poissa varsinaiselta sotanäyttämöltä aina helmikuun loppuun saakka, mikä ajanjakso oli valkoisella puolella kriittisin niin päällystön puutteen, armeijan vahvuuden kuin sen aseistamisenkin kannalta. Tilanne sodan alussa olisi siis vaatinut nopeata, kaikin liikenevin voimin suoritettua hyökkäystä valkoisen armeijan pääosan perustamis- ja keskitysalueelle, Etelä-Pohjanmaalle. Toiselta puolen on huomattava, että punakaartit, kuten suojeluskunnatkin, olivat perustetut paikallisia eikä operatiivisia tehtäviä varten ja että tuollainen suurhyökkäys siviili-

armeijalla heti sodan alussa olisi asettanut punaisen armeijan ylijohton, joukkojen kenttäkelpoisuuden ja huollon ehkä liian ylivoimaiselle koetukselle.

Selvemmin kuin punakaartien ylijohto huomasi venäläisen 109. divisioonan, myöhemmin koko 42. armeijakunnan komentaja eversti Svetšnikov tilanteen vaatimukset. Kooten valkoisten aseistariisumiselta säilyneet osat divisioonastaan hän pyrki ensi kädessä saamaan haltuunsa Haapamäen tärkeän rautatiesolmun ja siten katkaisemaan rautatieyhteyden Pohjanmaalta Savoon ja Karjalaan, mikä olisi saattanut viimeksimainittujen suojeluskunnat äärimmäisen tukalaan asemaan aseistamisen ja jatkuvan huollon suhteen. Venäläiset joukot osoittautuivat kuitenkin operaatiokyvyttömiksi, jopa haluttomiksikin puuttumaan taisteluihin, ja riittämättömin voimin suoritetut hyökkäysyritykset tulivat torjutuiksi.

Näistä syistä sekä yliarvioiden valkoisten voimat ja mahdollisuudet tyydyttiin myös punaisella puolella alussa puolustukseen ja ryhdyttiin rintaman turvin organisoimaan punaista armeijaa.¹ Edellä olemme huomanneet tämän tehtävän suuret edellytykset mitä tulee miehistö- ja materiaalivaroihin. Mutta ylijohtolta, vaikkapa se olisikin huomannut ne vaatimukset, jotka hyökkäyskykyiselle armeijalle on asetettava, puuttui kuitenkin organisaatiotyön ensimmäinen edellytys, sotilaskoulutuksen omaava päällystö. Tässä suhteessa ei punaisen armeijan ylijohto voinut ryhtyä kilpailemaan valkoisen armeijan kanssa, ja sen olisi pitänyt olla selvillä siitä, että kuta kauemmaksi ratkaiseva ottelu lykättäisiin, sitä paremmin valkoinen armeija otti kiinni punaisten saaman etumatkan miehistön lukumäärän ja aseistuksen voimakkuuden suhteen ja että ajan mukana lisääntyi myös koulutustason vaikutus loppuratkaisuun. Tämä seikka ei kuitenkaan saanut riittävää huomiota osakseen, mikä lopulta muodostuikin kohtalokkaaksi punaiselle armeijalle.

Organisaatiotyössäkin epäonnistuttiin. Alun perin hyvästä suunnitelmasta ei pidetty kiinni, vaan koko armeija hajaantui

¹ Valkoisten voimien yliarvioimiseen johti, paitsi tiedustelun ja vakoilun puute, myös sosialidemokraattinen lehdistö, joka lähes vuoden ajan oli lakkaamatta kirjoittanut valkoisten muka hampaisiin saakka aseistetuista kaarteista. Samainen lehdistö teki sodan aikanakin karhunpalveluksia punaiselle armeijalle julkaisten vääristeltäviä tietoja sotatoimista.

enemmän tai vähemmän itsenäisiin pataljoonisiin ja komppanioihin. Tämän johdosta sekä huoltoteknisistä syistä kävi mahdottomaksi järkipäiväinen joukkojen keskitys suurempaa hyökkäystä varten. Kyllin vahvaa strategista reserviäkään ei saatu kokoon.

Punaisen armeijan taistelukunnan suhteen ei ole havaittavissa sellaista määrätietoista kehitystä kuin valkoisessa armeijassa. Parhaimman kuvan siitä saa tarkastamalla punaisten helmi- ja maaliskuun hyökkäyksiä offensiivisessä suhteessa ja valkoisten Tampereen ja Viipurin operaatioita defensiivisessä suhteessa. Seuraavassa esitän muutamia silmiinpistävimpiä seikkoja.

Hyökkäyksen suunnittelussa, joka usein oli venäläisten upseerien laatima, tähdättiin enemmänkin jonkun maastokohdan haltuunottamiseen kuin vastustajan elävän voiman tuhoamiseen. Hyökkäystä ei tarpeeksi perusteellisesti valmisteltu. Se suoritettiin operatiivisesti liian laajalla rintamalla (helmikuun offensiivi Karjalassa sekä helmi- ja maaliskuun offensiivit läntisellä rintamalla), joten hyökkäyksen yhtenäisyys ja yhteistoiminta eri osastojen välillä puuttui. Yleensä kaikki käytettävissä olevat voimat sidottiin jo alussa taisteluihin, joten johdolla ei hyökkäyksen kerran alettua enää ollut keinoja sen jatkuvaisuuden varalle. Selvää painopistettä ei ole havaittavissa ja sellaisen muodostaminen olisi jo huoltoteknisistä syistä, kuten ylempänä mainittiin, kohdannut voittamattomia vaikeuksia. Joukoille annetut käskyt ovat aito venäläiseen tapaan laaditut pitempää toimintaa varten selostamalla yksityiskohtia myöten joukkojen toiminnan ja antamalla liian syvät tavoitteet. Tästä johtuukin, että alempi päällikkö joutuu usein ymmälle, kun kaikki ei sujukaan siten kuin on suunniteltu. Toiselta puolen se osoittanee myös, että johto itsekin epäili joko omaa kykyään enää myöhemmin puuttua taistelujen kulkuun tai alijohtajien kykyä ratkaista itsenäisesti tehtävän suoritus-tavan, mihin epäilyyn oli kyllä syytäkin. Mistään varsinaisesta hyökkäyksen johtamisesta ei näin ollen voinut olla puhuttakaan.¹ Johto luisuu yhä alemmille ja alemmille päälliköille. Mikä

¹ Kuvaavaa tässä suhteessa on kuinka esim. ylijohto Tampereen taistelujen aikana 23. 3. pitämässään kokouksessa ei keksinyt muuta keinoa vaikean tilanteen pelastamiseksi kuin lähettää yksi panssarijuna ja yksi komppania miehiä Lempäälään sekä agiteerata ja leimata vastoinkäymiset vain provokaatioksi (Kaukovalta; Tampereen seudun kapinahistoria, siv. 296).

merkitys sillä on jo joukon mielialalle, on itsestään selvä. Ensimmäiset vastoinkäymiset lamauttavat hyökkäysjoukot. Hyökkäykseltä puuttuu sitä sitkeyttä, joka on välttämätön menestyksen saavuttamiseksi. Niinpä, kun punaiset 10. 3. hyökkäävät Vilppulassa, menivät joukot jo ensimmäisenä päivänä niin sekaisin, että hyökkäys oli seuraavaksi päiväksi keskeytettävä. Mihinkään systemaattiseen, kauemmaksi tähtäävään toimintaan ei punainen armeija ollut sopiva väline.

Taktillisessa suhteessa on hyökkäyksessä silmiinpistävin masoittuminen, joka on yleensäkin ominaista huonosti tai ei ollenkaan koulutetuille vallankumouksellisille armeijoille. Maastoa ei osata käyttää hyväksi ja saarrostava hyökkäys on useimmiten tuntematon käsite. Esiintyytä taisteluita, joissa nämä kolme epäkohtaa yhdistyvät, joten siis näemme punaisten suorittavan massa-hyökkäyksen suoraan rintamasta avonaisen maaston yli. Urhoollisuus ja kuolemanhalveksuminen, jota punaiset tällöin epäilemättä osoittivat, olivat luonnollisesti hukkaan heitettyjä arvoja.

Kuten mainittu, ei hyökkäystä suunniteltaessa kiinnitetty tarpeellista huomiota vastustajan avoimiin sivustoihin. Tämä johtui, paitsi psykologisista seikoista, myös siitä, että punainen armeija ei kauttaaltaan ollut varustettu suksilla, kuten oli laita valkoisessa armeijassa talven aikana. Tämäkin epäkohta oli omiaan rajoittamaan taistelutoiminnan yksinkertaisempiin muotoihin.

Punaisen armeijan vahvin taistelumuoto on puolustus. Se onkin luonnollista, koska puolustustaistelu ei aseta joukoille eikä varsinkaan päälliköille niin suuria vaatimuksia kuin hyökkäystaistelu. Samoin punakaartin vahva konekivääri- ja tykistöaseistus oli omiaan vetämään puolustuksen etualalle. Puolustusasemat valittiin yleensä hyvin maastoon sopeutuviksi ja ne varustettiin ampumakuopilla, -haudoilla, jopa esteilläkin. Puolustus rintamassa oli sitkeätä. Tässä mentiin usein liiallisuuksiinkin. Määrätyn maaston hallussapidolle annettiin liian suuri merkitys. Kynsin hampain pidettiin kiinni jostakin maastokohdasta silloinkin, kun jo täytyi olla selvillä, että jääminen paikoilleen oli ehdottomasti johtava täydelliseen saarrostukseen. Tampere ja Rautu ovat siinä suhteessa kyllin selviä esimerkkejä. Heikoimman kohdan puolustuksessa muodostivat sivustat. Ne olivat liian herkkiä, kuten jo aikaisemmin on mainittu.

Punaisten taktillisista virheistä on edelläolevan lisäksi jo osittain mainittu organisaation ja päällystökysymyksen yhteydessä. Asian valaisemiseksi esitettäköön tässä vielä lainaus erään silloisen punapäällikön (K. Pietarisen — kaikesta päättäen Neuvosto-Venäjä'n nykyisen punaupseerin) arvostelusta punaisten helmi- ja maaliskuun hyökkäyksistä Karjalan rintamalla:

»Punaisen hyökkäyskauden toimintaa arvosteltaessa on ennenkaikkea merkittävä eri taistelualueiden ponnistusten hajanaisuus. Niiden toimintaa ei yhdistänyt yhtenäinen operatiosuunnitelma. Sitäpaitsi voimien miltei tasainen jaoittelu alueiden kesken esti ponnistusten keskittämisen. Hyökkäysten valmistelu ei myöskään tapahtunut suunnitelman mukaisessa järjestyksessä. Samoin puutui säännöllistä vihollisen toiminnan tiedustelua. Ja koko rintaman toimintaa ei yhdistetty kiinteällä määräyksellä sen eri osien liikkeisiin, vaan noudatettiin laajaa omavaltaisuutta rintaman eri osien toimintaa suunniteltaessa.

Taktillisessa toiminnassa havaitaan aivan yhtä suuria puutteellisuuksia. Rynnäköillä ei ollut riittävää sitkeyttä, saavutettu menestys jäi niimikään kehittämättä välttämättömään loppuun saakka — lyödyn vihollisen takaa-ajoa ei havaita juuri ensinkään. Rynnäköivien punakaartilaiden urhoollisuus, kun sitä ei yhdistetty manööveriliikkeisiin ja helpotettu niillä, jäi useimmiten miltei tuloksettomaksi. Vasta sivusta- ja selkäpuolen toimet olisivat antaneet rynnäköille täyden ponnin. Epäonnistuneen taistelun jälkeen alkoi jatkuva toimetttömyys ja voimien kokoaminen ilman selvää taistelupäämäärää. Tykistö tuli kanto useimmiten itsenäisen toiminnan leimaa. Se ei tukenut jalkaväen toimintaa, eikä vuorostaan saanut siltä tukea. Kaikessa toiminnassa havaitaan hitautta ja alotteiden puutetta sekä toimintakäsitteiden ahtautta.

Yhtenä suurimmista taktillisista puutteellisuuksista oli juuri viimeksi mainittu seikka, joka ilmeni m. m. siinä, ettei järjestetty vihollisen taktillista tiedustelua, ei pyritty etsimään vihollisen sivustoja ja uhkaamaan sen selkäpuolta, eikä kiirehditty vihollisen perään sen perääntyessä. Tyydyttiin »pienempiin saavutuksiin»: jonkun paikan vallattua miehittiin se asettamalla rengassuojelus, aloitettiin »voimien kokoaminen» hyökkäyksen jatkamista varten ja — hukattiin aikaa. Vihollinen sai tilaisuuden järjestää joukkonsa, ryhmittää ne uudelleen ja kylliksi vapaat kädet sivustatoimintaa

varten, jotka usein veivät rengassuojeluksen ja koko miehitysjoukon perääntymiseen heti ensi laukauksen kuultua.¹

Tiedustelu oli puutteellinen. Sitä ei osattu järjestää tai se suoritettiin kömpelösti.² Samoin oli laita vakoilun suhteen, joka taas valkoisella puolella oli erittäin hyvin järjestetty. Tästä johtuikin punaisessa armeijassa vallinnut tavaton tietämättömyys vastustajan vahvuuksista ja toimista. Valkoisten lukumäärä arvioitiin aina suuremmaksi kuin se olikaan, ja se oli omiaan masentamaan joukkojen mielialaa. Ilmoitukset olivat myös usein niin puutteellisia, että ylemmän päällikön oli mahdoton niiden perusteella arvostella tilannetta. Sitä paitsi sattui usein, että lähinnä ylempi päällikkö sivuutettiin, jopa yksityiset kompaniatkin alussa lähettivät ilmoituksiaan suoraan yleisesikuntaan.³

Saadakseen paremmat tiedot tilanteesta rintamalla yleisesikunta perusti rintaman tärkeimmille paikoille tiedusteluosastoja, jotka siis toimivat yhteysosastoina sodan ylimmän johdon ja joukkojen välillä. Nämä osastot eivät sotilaskoulutusta omaamattomien henkilöiden johtamina kuitenkaan käsittäneet oikein tehtävänsä. Sen sijaan, että ne olisivat kohdistaneet huomionsa vastustajan toimiin sekä tilanteen ja sen mahdollisuuksien tarkkaan selostamiseen, ne pikemminkin toimivat omien joukkojen vakoilijoina.

Vaikkakin punaisesta armeijasta oli lukumäärän, miehistön fyysillisen kunnon ja aseistuksen puolesta mahdollisuuksia kehittää operaatiokelpoinen armeija, tekivät sen kuitenkin mahdottomaksi sodan kurja johto sekä puute sotilaskoulutuksen saaneesta päällystöstä. Jo punaisten helmi- ja maaliskuun hyökkäysten

¹ Punakaarti rintamalla, siv. 214—215.

² Niinpä esim. Tampereen piiriesikunnan päällikkö K. M. Levä mainitsee: »Ennakkotiedustelun puute oli aivan epätäydellinen. Ei ollut edes likipitään arvioituja tietoja lahtarien pohjoisessa olevista voimista. Ainakin yksi tiedustelija oli aikaisemmin lähetetty pohjoiseen, mutta sen tuomat tiedot supistuivat siihen, että oli nähty lahtareita joillakin asemilla seisoskelevan ja kontrolloivan junaliikennettä. Kun lahtarit lopuksi lähettivät etujoukkonsa aina Vilppulaan asti, ei kyetty tiedustelulla hankkimaan selkoa edes niiden likimääräisestä lukumäärästä ja asetuksista. Oli vaikea saada ketään lähtemään lahtarijoukkojen selkäpuolelle ja rintamatiedusteluun pystyviä miehiä ei ollut. Vihollista uskallettiin lähestyä vain suuremmilla joukoilla, hyökkäys- ja taistelutarkoituksessa. (Punakaarti rintamalla, siv. 43.)

³ Suomen luokkasota, siv. 126.

epäonnistuminen sekä varsinkin sen länsiarmeijan tuhoutuminen Tampereella yhdessä saksalaisten maihinnousun kanssa vaikuttivat, että punaisen armeijan taistelukunto nopeasti aleni ja sen käyttö sodan välineenä sai yhä enemmän tavallisuudesta poikkeavia muotoja.

Lopuksi on huomattava, että punaisesta armeijasta ei koskaan olisi tullut edes siksikään pystyvää välinettä, kuin mitä se oli, jolleivät venäläiset olisi antaneet apuaan päällystön, ohjauksen ja aseiden muodossa.
